

Zdravko Šotra, režiser filma "Gde cveta limun žut"

Piše: Srđan Jokanović

SRBI NAUČITE DA ŽIVITE

Autor najuspešnijih domaćih filmova u poslednjoj deceniji (od "Lajanja na zvezde" preko "Zone Zamfirove" do "Ivkove slave") priča zbog čega je, njegovo delo "Gde cveta limun žut" naročito važno za mlade i otkriva kako je njegova porodica stradala u dva svetska rata. Prenosimo najzanimljivije delove

Srđan Jokanović

Ono tamo, to je bila Austrougarska. Tom rečenicom koju izgovara Dragan Nikolić sa rukom ispruženom u pravcu Zemuna i Novog Beograda, stojeći na zidinama kalemegdanske tvrđave.

Tako počinje film "Gde cveta limun žut", dokumentarno - igrana epopeja čije je snimanje upravo okončano. Veliki poduhvat male grupe ljudi urađen u slavu srpske golgote ali i kao opomena novoj generaciji dase tako nešto ne sme ponoviti.

Današnji junaci - Milovan Vitezović (pisac), Zdravko Šotra (režiser), Dragan Nikolić, (narator), Dragoslav Ilić (kao kralj Petar), Petar Banićević (vojvoda Putnik), Zoran Cvijanović (kralj Aleksandar), Petar Kralj (Nikola Pašić), Milenko Zablacanski (engleski novinar), Drago Čuma (dobrovoljac), Željko Joksimović (pisac muzike), Zoran Janković (producent) - da pobrojimo samo neke, prošli su mečavu Zlatibora (koji je zameenio onu pravu vrlet - Prokletije) i snimajući stigli na sva ona autentična mesta koje su videli srpski narod i srpska vojska 1915. godine: od Soluna i Krfa do Skadra i Drača u Albaniji.

Ideja o nastanku ove ode srpskoj vojsci rodila se jednog lanjskog letnjeg dana dok je nekoliko porodica letovalo na Krfu. Prijatelji Zoran Janković i arhitekta Boško Urošević sedeli su ispred mauzoleja na Krfu, sa svojim familijama. Sunce, more, graja a opet "delovalo je tako potresno", objašnjava Janković. Urošević je predložio da naprave nešto na tu temu i tako se hrabro krenulo u akciju sa malo novca.

Jedan od pokretača - motora ovog "časa istorije" je Zdravko Šotra koji se poslednjih godina okrenuo istoriji. Ali, njegovi časovi istorije su sve samo ne dosadni: romantične šezdesete u "Lajanju na zvezde", kostimirani kraj 19. i početak 20. veka u "Zoni Zamfirovoj" i "Ivkovoj slavi"

ili duhovito viđenje Drugog svetskog rata u "Pljački Trećeg Rajha". Nekoliko miliona ljudi je te filmove videlo u bioskopima i na televiziji.

Sećamo se Šotrinog "Boja na Kosovu". Zbog Kosova mu je stradao stariji brat Jovo. Zbog Azema Vlasija mu je prvi film "Osvajanje slobode" izbačen iz programa festivala u Puli. Zdravkovi preci su ubijani u Hercegovini 1914. godine a onda i 1941. tako da sada u rodnom kraju (Kozice, kod Stoca) nema nikoga. Voli da ode u Trebinje koje smatra najlepšim gradom gde žive Srbi. Razmišlja da snimi film o Jovanu Dučiću a još više o ovom dobu Prvog svetskog rata. Iz ove priče će, ako bude novca, nastati i mini-serija u četiri epizode.

Istorijske teme vas privlače kada radite filmove. Mislite li da je istorija stvarno tako bitna kao "učiteljica života"?

- Kome je učiteljica života? Srbima sigurno nije. Ta učiteljica nekog drugog uči, Srbi od nje nisu ništa naučili. Ovo što radim i jeste pokušaj da naš narod više sazna o svojoj istoriji o kojoj inače malo zna. A onda ćemo valjda nabaviti neku učiteljicu da nas poduči, da ne ponavljamo ta užasna stradanja koja su se nizala kroz čitav 20. vek. Da li se nešto od tih stradanja moglo izbeći? Verovatno, a ne da se stalno pred nas postavljaju neke sudbonosne odluke. Prihvatiti sukob protiv višestruko jačih sila, protiv kojih nemamo nikavih izgleda, ili tražiti neka druga rešenja koja bi obezbedila da ne nestaju čitave mlade generacije.

Da li to ima više veze sa istorijom ili biologijom, genom srpskog naroda?

- Sa mentalitetom sigurno. Srpski narod je dosta opterećen mitom, slavnim poredama, kojih je zaista bilo. Kada im je 1915. ponuđen mir Srbija je iza sebe imala dva balkanska rata, Cersku bitku, Kolubarsku bitku - dve sjajne pobeđe kojima se svet divio - a onda je došla godina pegavog tifusa koji su doneli zarobljenici iz

Mađarske. Zemlja je bila iscrpljena tim ratovima. Nemačka i Austro-Ugarska su nudile sklapanje mira po nekim teškim uslovima. I Srbija nije prihvatila. Tako je bilo i 1389. i 1941. i 1999. godine.

Mitove nismo imali pre Kosovske bitke?

- Kako da nismo... Uvek se smatralo da prihvatanje tih uslova potire sve te mitove i pobeđe. Sa druge strane, Srbi su se posebno te 1915. jako vezali za saveznike nadajući se da će uz njihovu pomoć zbrisati tu moćnu Austrougarsku carevinu koja je bila stalna pretnja opstanku srpske države. Njen cilj jeste bio da Srbija nestane. Ali, ono što je usledilo, povlačenje pred desetostruko jačim silama, da bi se našli sabijeni na albanskoj granici, okruženi nemačkom, austrijom i sa leđa bugarskom vojskom... Trebalo je doneti novu sudbonosnu odluku: da li pregovarati, kapitulirati, vršiti novu ofanzivu? U dogovoru sa saveznicima biraju najgore moguće rešenje - da cela država praktično izade iz sebe! Narod, državna struktura, vlada, žene, deca, vojska... preko bespuća Prokletija usred najteže zime. Bez hrane, adekvatne odeće. U Albaniji je bio na vlasti paša koji je bio prijateljski naklonjen Srbima, ali to je bila nova država, formirana godinu dana ranije i on još nije ostvario vlast na celoj teritoriji. Tako, njegova blagonaklonost nije mnogo značila jer su bande tih kačaka presretale, ubijale, pljačkale i tu Albaniju pretvorile u srpsku golgotu koja je sve do mora obeležena nebrojanim leševima. Dogovor sa saveznicima je bio naivan jer su oni imali protivurečne ciljeve. Italija je imala svoje interese u Albaniji pa je sabotirala dotok hrane našima na Jadranskoj obali. Počelo je novo stradanje, bez hrane. Srpskoj vojsci i državi je pretio potpuni nestanak, da potpuno izumre na albanskoj obali. Na intervenciju ruskog cara Nikolaja, koji je naredio saveznicima da se smesta pozabave srpskom vojskom, počinje prebacivanje na Krf koji je u tu svrhu okupi-

rala francuska vojska. Uz velike pomorske bitke saveznici su štitili te transporte na ostrvo gde cveta limun žut, tri puta godišnje, rađaju narandže i masline. U prvom momentu tamo se nastavilo stradanje. Ti iznureni ljudi, sa oštećenim organima za varenje, prvi put su dobili normalne obroke. Opet je počelo umiranje, naročito tih mladih regruta. Odnosili su ih na ostrvo Vido gde je stotine ljudi dnevno umiralo. Sahranjivali su ih u plitke grobove a kada više nije bilo mesta, francuski brodovi su leševe tih mladića nosili malo podalje, da ih polažu u dubinu mora. Tako je nastala ta čuvena Plava grobnica. Onda se desilo jedno čudo. Ta blagotvorna klima i Krfljani, koji su bili isprva zbunjeni invazijom tih sto pedeset hiljada aveti na ostrvo sa dublo manje žitelja. Dobili su nove uniforme i naoružanje i srpska vojska i država su ponovo počeli da funkcionirati. Telefonske veze, upravne zgrade na Krfu sa natpisima na srpskom. U roku od dva tri meseca su se oporavili. Već u aprilu na savezničkim brodovima divizije vaskrsle srpske vojske kreću na solunski front. Poznato je da ta vojska tamo u jednom trenutku napravila onaj proboj žureći da oslobodi svoju domovinu. Naš akcenat u filmu je na albanskoj i krfskoj golgoti, pokušaj da se ispriča jedno od najužasnijih stradanja, ne samo srpskog naroda. Glavnokomandujući savezničkih snaga Žofr je rekao da je nezabeleženo u istoriji da jedna država ne žele?i da kapitulira izade iz same sebe, da se na tuđoj teritoriji oporavi i vaskrsne. Sve su to lepe priče ali je cena bila užasno velika.

Šta ste vi kao Srbin naučili iz takve istorije svog naroda?

- Jasno proizilazi da su Srbi pokazali da znaju da umiru i da je vreme da pokažu da znaju da žive, da cene život. Mora se ići događajima u susret i planirati budućnost koja obezbeđuje da se situiramo u okruženju kao što su to učinili drugi narodi.

Nastavak na sledećoj strani